

Natura 2000-veldbezoek

Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht

Datum bezoek: 5 juni 2023

NMNB

Arnold Lassche

8 november 2023

DEFINITIEF

Colofon

Uitgave

Provincie Overijssel

Datum

24 januari 2024

Auteurs

M. Poolman (Landschap Overijssel)

M. Horsthuis (Staatsbosbeheer)

A. Lassche (Provincie Overijssel)

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

www.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

DEFINITIEF

Natura 2000-veldbezoek

Uiterwaarden Zwarte water-Vecht

5 juni 2023

Inleiding

Sinds de inwerkingtreding van de PAS (2015) vindt jaarlijks bij de Natura 2000-gebieden een veldbezoek plaats, waaraan provincie, TBO's en overige geïnteresseerde gebiedspartners deelnemen. Tijdens het veldbezoek wordt op een aantal locaties een visuele inspectie uitgevoerd. Het doel van het bezoek is om opvallende zichtbare (of indicaties voor) ontwikkelingen in de habitattypen en leefgebieden van soorten te bespreken. Het veldbezoek is nadrukkelijk een aanvulling op, en geen vervanging van de veel uitgebreidere monitoringssystematiek van de natuurkwaliteit. Deze veldbezoeken zijn voortgezet onder de noemer Natura 2000-veldbezoek, omdat het PAS in 2019 is geëindigd.

Bezoek

Aanwezigen

Tijdens het bezoek waren de volgende personen aanwezig:
Michiel Poolman (Landschap Overijssel), Jeroen Bredenbeek en Marcel Horsthuis (Staatsbosbeheer), Tjerk Elzinga van LTO (alleen ochtenddeel) en Arnold Lassche (provincie Overijssel)

Besproken onderwerpen en bezochte locaties

In het gebied zijn de volgende onderwerpen besproken en locaties bezocht:

1. Kolk van Keizer; uitbreiding H3150
2. Kwelsloot binnendijks; maaibeheer moerasruigte H6430
3. De Slenk; relatie waterkwaliteit en ontwikkeling watervegetatie
4. Lange Hoofd; ontwikkeling H6120-stroomdalgrasland na genomen maatregelen (op een deel van het bestaande habitatype en een daarnaast gelegen zandig deel is de zode oppervlakkig verwijderd (eerst met rotorkoep bewerkt en daarna met kraan afgegraven. Vervolgens bekalkt en daarna maaisel van Begraafplaats Bergklooster uitgereden. Duifkruid is hierdoor weer terug langs de Vecht!
5. Cellemuiden; plas-dras t.b.v. weidevogels

We hebben ook lange stukken door H6510-Glanshaver en vossenstaarthooilanden gelopen. We hebben over het (maai)beheer hiervan gesproken.

Landschap Overijssel heeft de dijkzone bekend als 'de Liezen' hersteld in het westelijke deel van het gebied. Het gaat om laaggelegen delen waar vroeger vermoedelijk zoden of grond gewonnen is voor aanleg dijk. Deze zone werd vroeger met de dijk mee geweid en bestond vooral uit liezen en ruigte vegetatie maar was geschikt voor bijvoorbeeld Porseleinhoen en ruigtevogels. Via deze zone inundeert de uiterwaarde vanaf de Kolk van Westerhuis. Om de inundatiefrequentie te verhogen is hier de strooisellaag verwijderd en is er een ondiepe aantakking gegraven tussen de Kolk van Westerhuis en de liezen waardoor water nog makkelijker het gebied in stroomt. Tegelijk is hiermee een geschikt foerageerbiotoop ontstaan voor Zwarte Stern en Roerdomp en opgroeihabitat voor vissoorten als Kwabaal en Grote Modderkruiper. Porseleinhoen is hier nog niet gehoord maar zou ook in dit gebied kunnen broeden.

Tijdens het lopen viel het op dat er in vegetaties met hoge dichtheden van Wilde Kievitsbloemen weinig zaadzetting is. Het is iets wat Michiel elk jaar weer opvalt maar nooit ergens terugleest. Een beperkt aandeel van de bloeiende planten is in staat om zaad te vormen.

Het terrein was nog niet gemaaid. De dijk wel, waarbij stukken gespaard zijn die in latere ronde zijn gemaaid. Marcel Horsthuis merkte op dat een belangrijk deel van de dijken langs het Zwarte Water en benedenloop van de Vecht voldoen aan H6510 maar helaas niet aangewezen zijn. De beoogde dijkverzwaringen vormen een bedreiging voor deze vegetaties. In Buitenlanden Langenholte worden de lagere, rijkere percelen rond 15 juni gemaaid, dit betreft ongeveer 40% van het oppervlakte H6510. Andere meer drogere delen worden vanaf 1 juli of 10 augustus gemaaid.

Landschap Overijssel ziet een toename van Grote Canadese Gans vanuit stadsrandzone van Zwolle. Beesten pendelen tussen de stad (Aa-landen) en de buitenlanden voor voedsel of rust. Sinds 2 jaar wordt ook steeds vaker op droge en bereikbare delen in de uiterwaarden gebroed door Grote Canadese Gans waar dat voorheen alleen op eilanden bij Kolk van Westerhuis plaatsvond. Nestbehandeling vindt plaats maar dit is niet voldoende om de populatie in toom te houden. Wegvangen van volwassen beesten in de ruiperiode is de beste oplossing. Landschap Overijssel heeft op diverse locaties aanhoudende vraat aan kievitsbloemvegetaties H6510 vastgesteld. Op een aantal locaties verdwijnen eerste vierkante meters van H6510. Grauwe gans is hier (nog) geen probleem.

De bezochte locaties 1 t/m 4 op het terrein van LO staan aangegeven in figuur 1 en locatie 5 (SBB) in figuur 2.

Figuur 1 Gelopen route en bezochte locaties tijdens N2000 veldbezoek op 5 juni 2023

Locatie 1 - De Liezen

Vanuit een eerdere analyse is vastgesteld dat de uitbreidingsdoelstelling voor het habitattypet met krabbenscheervegetaties (H3150) om verschillende redenen niet haalbaar zou zijn voor het gebied Langenholte.

Op verschillende locaties in UZV is Krabbenscheer uitgezet, maar naar verwachting is dit niet duurzaam omdat de waterkwaliteit onvoldoende zou zijn. De omvang van de locatie met kwalificerend habitattypet bij Genne zou naar verluid ook afgenomen zijn en op de achterste benen lopen.

Belangrijkste argument was echter dat begeleidende soorten in het gebied zouden ontbreken. Daarvan zou het ontbreken van diverse soorten fonteinkruiden de theorie ondersteunen, van het soortenspectrum zouden deze namelijk het meest kritische zijn ten aanzien van de waterkwaliteit. Het ontbreken van verschillende soorten fonteinkruid zou dus een bevestiging zijn van de slechte waterkwaliteit.

Michiel komt langzamerhand tot een andere conclusie en vindt dat de eerder analyse aan herziening toe is. In deze kolk tegen de Brinkhoekweg heeft zich namelijk een prachtige vegetatie met Glanzig fonteinkruid voor in een vegetatie met Gele plomp en Witte waterlelie ontwikkeld (zie foto van Michiel in figuur 1). Deze kolk staat in verbinding met het Zwarte Water en loopt geregeld vol met rivierwater, toch komen kritische soorten ten aanzien van de waterkwaliteit hier voor. B

Dit zou inderdaad gerekend kunnen worden tot H3150, namelijk vegetatietype 5Ba3 (Uit profielfdocument: Associatie van Witte waterlelie en Gele plomp; mits in vlakvormige wateren, of in lijnvormige wateren voor zover de begroeiing aansluit bij die van het aangrenzende vlakvormige water, en minstens één van de volgende plantensoorten aanwezig is: Doorgroeid fonteinkruid, Gegolfd fonteinkruid, Glanzig fonteinkruid of Langstengelig fonteinkruid).

Bovendien doet volgens Michiel de uitgezette populatie van Krabbenscheer in de kolk van Keizer in de Buitenlanden Langenholte het erg goed en breidt zich nog steeds uit. Sinds deze planten hier aanwezig zijn (plusminus 5 jaar) is er jaarlijks rivierwater in de kolk terechtgekomen bij inundaties. Ondanks dit rivierwater houden de krabbenschieren het nog goed vol en breiden zelfs uit in de ondiepere zone van de kolk.

Het verdwijnen van de gekwalificeerde groeiplaats krabbenscheer bij Genne kan daarom volgens Michiel dan ook een andere oorzaak hebben dan de ontoereikende waterkwaliteit. Volgens hem is de oorzaak meer gelegen in de sliblaag op de bodem (morfologie) en geologie van de onderliggende bodem in de kolk.

Kortom, er liggen mogelijk wel kansen voor de uitbreiding van H3150 in UZV! Diverse soorten fonteinkruiden zijn een jaar naar realisatie al verschenen in de slenk. Bovendien zijn er verder oostelijk bij de Haersterveerweg situaties aanwezig waar het hele spectrum van 5Ba3 en inclusief Krabbenscheer voorkomt in slootsituaties. Deze polder ligt laag en stroomt elk jaar vol met water vanuit rivier.

Actie (provincie):

H3150 in dit gebied beter in beeld brengen door bij een nieuwe kartering en daarna in de T1 kaart de aanpassingen verwerken.

Locatie 2 - Watergang binnendijks

Een gedeelte van de oever van deze primaire watergang bestaat uit het habitattype H6430A-Ruigten en zoomen (Moerasspirea). De oever wordt tweejaarlijks laat in het jaar gemaaid. In de brede oever staat o.a. Riet, Echte valeriaan, Smeerwortel, Grote kattenstaart, Harig wilgenroosje, Moerasandoorn, Moerasspirea, Echte koekoeksbloem, Koninginnekruid Echte

valeriaan, Smeerwortel, Grote kattenstaart, Melkeppe, Watermunt, Harig wilgenroosje, Moerasandoorn, Watermunt, Hennegrass, Moeraszegge, Kale Jonker. Op een andere locatie waar we langs terug gelopen zijn vonden we Haakveenmos

Het gevoerde maaibeheer werpt zijn vruchten af en er ontwikkelt zich een mooie vegetatie. Waterschap DOD beheert deze strook. In het verleden werd hier slootmaaisel in het habitatype gedeponeerd, wat geleid heeft tot verruiging met brandnetels en braam op uitgesteelde pluimzeggepollen en bagger/maaisel. Hier is in 2019 een gesprek over gevoerd met het waterschap en sindsdien wordt het om het jaar mee gemaaid, waarbij goede soorten weer verschenen zijn en het habitatype zich uitbreidt in gehele zone. Landschap Overijssel ziet op eenzelfde locatie verder oostelijk een vergelijkbare ontwikkeling. Al komt hier in de randzone opvallend genoeg een zone voor met Haakveenmos en Echte Koekoeksbloem. Ook in het buitendijkse terrein worden situaties met moerasruigten in eigen beheer weer meegenomen wat zijn vruchten afwerpt voor H6430A. Dit habitatype vraagt extra aandacht en wordt vaak vergeten waardoor het verandert in een droge rietruigte.

Locatie 3 - Kolk/streng/oude rivierloop (verbinding met Zwarte Water)

We lopen door de Kievitsbloemhooilanden naar de verbinding tussen de aanwezige slenk met het Zwarte Water. Ter plekke is een ecologisch remmingswerk gecreëerd die water geconditioneerd laat doorstromen en golfwerking en zuiging van de zware scheepsvaart afremt. Tevens belemmert deze constructie de toegang voor bootjes vanaf het Zwarte Water de slenk in. Het remmingswerk laat het water in zigzagpatroon er tussendoor stromen. Het remmingswerk zelf bestaat uit een constructie van palen waartussen bossen met wilgentenen gevlochten zijn die onderwater opnieuw mogen uitlopen waardoor dit schuilgelegenheid biedt voor jonge vis. Op de paalconstructies zijn planken gelegd zodat uitlopende wilgentenen boven de waterlijn periodiek gesnoeid kunnen worden zodat de doorgang open blijft.

In de achterliggende kolk bloeit Witte waterlelie en diverse soorten fonteinkruiden zoals Gekroesd fonteinkruid, Doorgroeid fonteinkruid en scheidfonteinkruid. Het vlak achter het remmingswerk werd door Piet Bremer in november 2022 al bestempeld als H3150 vanwege het vlakdekkend voorkomen van Waterlelie, Gele plomp en begeleid door de fonteinkruiden.

Langs een klein deel van de oever bevindt zich het habitatype H6430A-Ruigten en zoomen (Moerasspirea).

Locatie 4 - Lange Hoofd (droog schraalland met H6120)

Op locatie 4, het Lange Hoofd bij de monding van de Overijsselse Vecht in het Zwarte Water, bevindt zich een hoge zandkop met schrale vegetatie als Schapenzuring, Hazenpootje, Steenanker, Duifkruid, Grote tijm, Grasklokje en Zandblauwtje. Hier is deels de graszode losgewerkt en vervolgens afgevoerd waarna het bekalkt is en er maaisel van

stroomdalgrasland van Begraafplaats Bergklooster opgebracht is. De ontwikkeling van H6120-stroomdalgrasland is hier goed en heeft een impuls gekregen door het werk. Aandachtspunt is wel het volgen van de aanvoer van basenrijk zand bij inundatie vanuit de Vecht. De zandafzetting vanuit de Vecht wordt n.a.v. de herstelmaatregel M10 (ontstening van de Vechtoevers) gemonitord aan de hand van luchtfoto's. In de tussenrapportage (Sweco, 2022) staat: *Er heeft in de deelgebieden met habitatype H6120 Stroomdalgraslanden in de afgelopen jaren (2018 tot en met 2022) in periodes met hoogwater geen inundatie plaatsgevonden. Van overzanding is dan ook geen sprake geweest.*

Michiel plaatst bij deze conclusie vraagtekens. Naar zijn mening heeft in 2018 en 2019 geen zandafzetting plaatsgevonden, alleen na de zogenoemde drieling stormen in 2022 is er zand afgezet maar in andere terreindelen rond +0.50-+0.60 NAP en niet op deze hoge delen die rond de +0.80 gesitueerd zijn. Zandafzetting vindt hier vermoedelijk niet meer plaatst bij de huidige waterstanden. Bovendien heeft hij in de werkgroepsessies in 2018 gewaarschuwd voor mogelijk verkeerde interpretaties op basis van luchtfoto's omdat hierop vooral het daak goed zichtbaar is.

Actie (provincie):

Bij de eerstvolgende rapportage van Sweco over 2023 hier kritisch op zijn en daar waar nodig een erratum plaatsen t.a.v. de rapportage over 2022.

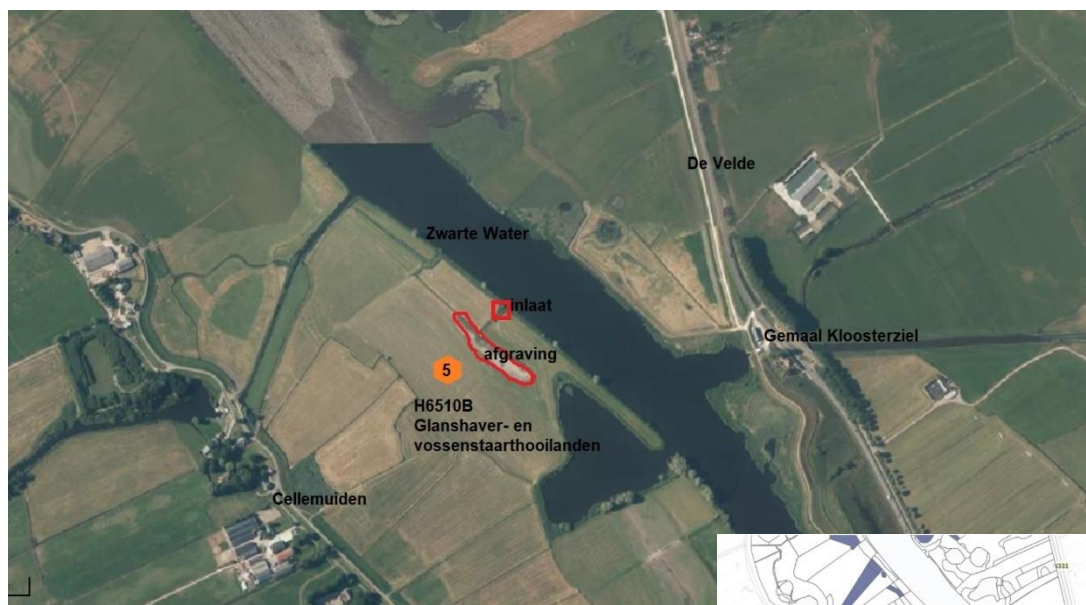

Locatie 5 – Plas-dras bij Cellemuiden

's-Middags hebben wij een recent uitgevoerd herstelproject van Staatsbosbeheer in de uiterwaarden van het Zwarte Water bij Cellemuiden bezocht (zie figuur 2). Door afgraving van een deel van het perceel ontwikkelt zich in het voorjaar bij inundatie een plas-drassituatie ten behoeve van de weidevogels. Het afgegraven zand is gebruikt om sloten in het aanliggende gebied te dempen en voor het ontwikkelen van een kade rond een andere plas-dras ten noorden van het gemaal Cellemuiden.

De bestaande inlaat bij de plas-dras, die door de zomerkade loopt, wordt gebruikt voor het vroegtijdig inunderen (peil van het Zwarte Water ligt namelijk behoorlijk hoger); dit komt ten gunste van de Kievitsbloemgraslanden (H6510B) die zuidwestelijk liggen van het inundatieperceel.

Aandachtspunt blijft de gewasschade in de graslanden die de biologische boer Aalbers heeft als gevolg van de overnachtende ganzen. De ganzen worden weggevangen.

Figuur 5 Locatie 5 van N2000 veldbezoek op 5 juni 2023

Samenvatting

Onze bevindingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Er liggen mogelijk wel kansen voor de uitbreiding van H3150-Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden in UZV. H3150 moet bij een nieuwe kartering goed in beeld worden gebracht en daarna verwerkt in de T1 kaart.
- Het gevoerde maaibeheer H6430A-Ruigten en zoomen (Moerasspirea) door het Waterschap DOD werpt inmiddels zijn vruchten af en er ontwikkelt zich een mooie vegetatie.
- De ontwikkeling van H6120-stroomdalgrasland op het Lange Hoofd is goed en heeft een impuls gekregen door het werk. Aandachtspunt is wel het volgen van de aanvoer van basenrijk zand bij inundatie vanuit de Vecht. Hierop moeten wij kritisch zijn bij het doornemen van de tussenrapportages van Sweco voor Proces Herstelindicatoren en daar waar nodig een erratum plaatsen t.a.v. de rapportage over 2022.
- Landschap Overijssel ziet een toename van Grote Canadese Gans vanuit stadsrandzone van Zwolle. Sinds 2 jaar wordt ook steeds vaker op droge en bereikbare delen in de uiterwaarden gebroed door Grote Canadese Gans waar dat voorheen alleen op eilanden bij Kolk van Westerhuis plaatsvond. Nestbehandeling vindt plaats maar dit is niet voldoende om de populatie in toom te houden. Wegvangen van volwassen beesten in de ruiperiode is de beste oplossing. Landschap Overijssel heeft op diverse locaties aanhoudende vraat aan kievitsbloemvegetaties H6510 vastgesteld. Op een aantal locaties verdwijnen eerste vierkante meters van H6510.
- Bij volgend Natura 2000-veldbezoek is het wenselijk dat het Waterschap zich aansluit om het beheer van de dijken met stroomdalgraslanden te beschouwen.
-